

Dr. Varga Norbert - Dr. Pétervári Máté

A magyar közigazgatás története

A fejlesztés az Igazságügyi Minisztérium a jogászképzés színvonalának emelését célzó szakmai programja keretében biztosított támogatással valósult meg (2022)

Jelen tananyag az EFOP-3.4.3-16-2016-00014 számú projekt keretében kifejlesztett Varga Norbert: A magyar közigazgatás története (2020.; <https://eta.bibl.u-szeged.hu/5037/>) és Pétervári Máté: A közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet változásai a polgári kortól napjainkig (2020.; <https://eta.bibl.u-szeged.hu/4255/>) című tananyagok, illetve annak egyes részeinek felhasználásával készült.

A KURZUS ALAPADATAI



A tárgy jellege	kollokviummal záródó előadás
Tárgyfelelős tanszék	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Jogtörténeti Tanszék
Oktatók	Dr. Varga Norbert egyetemi docens Dr. Pétervári Máté adjunktus
Elérhetőség	6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 43. és 66. szoba Tel/Fax: (62) 544-409; (62) 544-385 E-mail: vargan@juris.u-szeged.hu E-mail: petervari.mate@juris.u-szeged.hu
Tantárgyi kreditpontok	4

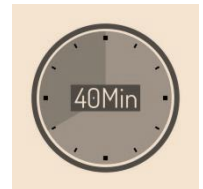
A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN



1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
5. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.
6. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.



A király szerepe a végrehajtó hatalom gyakorlásában az 1848:III. tc. alapján

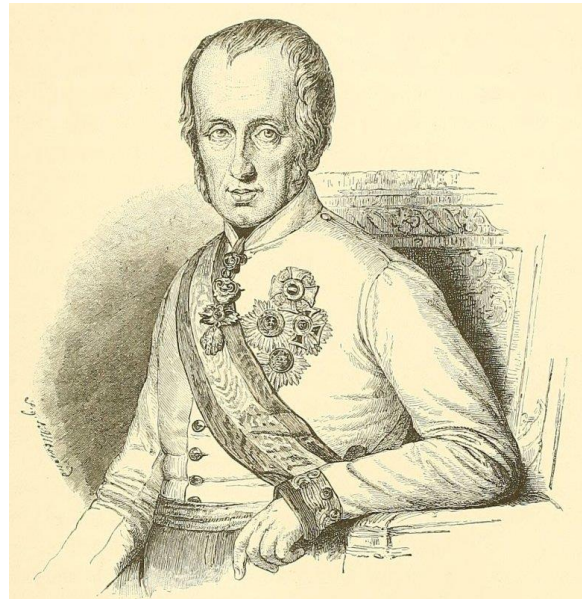
I. Általános bevezetés:



II. A király jogállása az 1848:III. tc. értelmében

a) Szent és sérthetetlen

A 19. századi államszervezeti változások az *alkotmányos monarchia* megteremtésére törekedtek, így a király jogállásának meghatározása is szükségessé vált. A középkorban jellemzően az uralkodó kezében összpontosult a Magyar Királyságban a törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalom. A 19. században az uralkodó az igazságszolgáltatással kapcsolatos jogköreit már nem gyakorolta, míg a törvényhozással kapcsolatos jogosultságokon az országgyűléssel osztozott. A **végrehajtással kapcsolatos jogkörök** viszont nála összpontosultak. Az



1. kép: Az áprilisi törvényeket szentesítő V. Ferdinánd magyar király portréja

áprilisi törvények elfogadásakor így a magyar országgyűlés célja a király ezen jogköreinek megszabása és korlátainak meghatározása volt. Ennek következtében a király pozícióját az államszervezetben is a *független felelős magyar ministerium felállításáról* szóló 1848:III. tc. szabályozta.

A törvény értelmében a király **szent**, amely a teokratikus állameszméből eredeztethetően azt a tartalmat hordozza, hogy az uralkodó hatalma *Istentől származik*. Ezt a hatalmat a koronázás útján ruházták át rá. A törvény kimondta az uralkodó **sérthetetlenségét** is, amelynek következtében az uralkodót fokozott büntetőjogi védelem illette meg. Az uralkodó ellen elkövetett bűncselekmények emiatt súlyosabban büntetendők. A korszak első büntetőtörvénykönyve (Csemegi-kódex) értelmében emiatt pl. a gyilkosság mellett a felségsértés büntethető halállal.

126. § A felségsértés büntetét követi el: 1. a ki a királyt meggyilkolja vagy szándékosan megöli, vagy ezen cselekmények valamelyikének véghezvitelét megkísérli;

128. § A felségsértés a 126. § 1. pontja esetében halállal (...) büntetendő.

- 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről

b) Végrehajtással kapcsolatos királyi felségjogok

Az uralkodót a törvény a végrehajtó hatalom fejeként határozza meg. Az uralkodónak ezt a jogkörét hangsúlyozta, hogy **a minisztertanács ülésén** elnökölhett, ha az országban tartózkodott. A végrehajtással kapcsolatos jogköreit a független, felelős magyar *minisztérium útján* gyakorolhatta, amelynek a létrehozásáról rendelkezett a törvény. Ezek az ún. **átruházott királyi felségjogok** a végrehajtás tekintetében.

Emellett megkülönböztethetők még a **fenntartott királyi felségjogok**, amelyek közül az alábbiak a végrehajtást érintők:

Az uralkodót a törvényhozás kapcsán is megillették jogosítványok. A legfontosabbak:

- *Országgyűlés összehívása, elnapolása, berekesztése, feloszlata,*
- *Törvények szentesítése (vétójog),*
- *Törvénykezdeményezés.*

- ❖ a miniszterelnök és a miniszterelnök előterjesztésére a miniszterek kinevezése;
- ❖ egyházi méltóságok (érsekek, püspökök, apátok és prépostok) és az ország zászlósainak kinevezése,
- ❖ nemesi címek adományozása,

- ❖ külügyekben és a hadügyekben (katonai vezetők kinevezése, a magyar hadsereg országhatárokon túl való bevetése) való döntés,
- ❖ a rendeletalkotás
- ❖ az egyházzal kapcsolatos jogosítványok gyakorlása (főkegyúri jog)

7. § Az érsekek, püspökök, prépostok, s apátoknak és az ország zászlósainak kinevezése, a kegyelmezés jogának gyakorlata, és a nemességnek, címeknek, s rendeknek osztása, mindig az illető felelős magyar minister ellenjegyzése mellett, egyenesen Ő Felségét illeti.

8. § A magyar hadseregnek az ország határain kívüli alkalmazását, nemkülönben a katonai hivatalokrai kinevezéseket szinte úgy Ő Felsege fogja, a 13. § szerint folyvást királyi személye körül leendő felelős magyar minister ellenjegyzése mellett elhatározni.-

1848. évi III. törvénycikk - független magyar felelős ministerium alakításáról

Feladat: Mely fenntartott hatáskör nem tartozik a végrehajtáshoz kapcsolódó jogkörök közé a 7.§-ból? Mely miniszter ellenjegyezhetette a hadügyekkel kapcsolatos uralkodói rendeleteket/leiratokat/határozatokat?

Az 1848:III. tc. törvény szövegszerűen nem szabályozta, de a jogszabály rendelkezéseiből következik, hogy az uralkodó **felelőtlen**é vált kibocsátott *rendeleteiért*. Ez egy új jogintézmény, a miniszteri ellenjegyzés bevezetéséből következett.

c) Miniszteri ellenjegyzés

A miniszteri ellenjegyzés értelmében az uralkodó rendeletének érvényességéhez valamely Pesten székelő miniszter aláírása szükséges, aki ezáltal átvállalja a felelősséget a királytól. Az uralkodó ennek megfelelően a fenntartott királyi felségjogokat a miniszterek jóváhagyásával gyakorolhatta.

3. § Ő Felsége, s az Ő távollétében a nádor s királyi helytartó a végrehajtó hatalmat a törvények értelmében független magyar ministerium által gyakorolják, s bármelly rendeleteik, parancsolataik, határozataik, kinevezéseik csak úgy érvényesek, ha a Budapesten székelő ministerek egyike által is aláíratnak. - 1848. évi III. törvénycikk - független

magyar felelős ministerium alakításáról

Feladat: Mely miniszter nem tartozott a Pesten székelő miniszterek közé? (Ld. minisztériumokról szóló olvasólecke)

A miniszter az ellenjegyzéssel vállalt felelősséget a király intézkedéseiről az országgyűlés irányában, hiszen a király közjogi értelemben felelőtlen volt, azaz nem lehetett felelősségre vonni a törvények alapján.

A király törvénytelen rendeletei ellen, akkor ha azok törvénybe, vagy a magyar alkotmányos szokásokba ütköztek, az ellenjegyzés intézménye nyújtott biztosítékot.

Ha a miniszter megtagadta az ellenjegyzést, akkor a király rendeletét nem lehetett végrehajtani, amelynek következtében ez az új jogintézmény **az alkotmányos rendszer egyik fő biztosítója** lett.



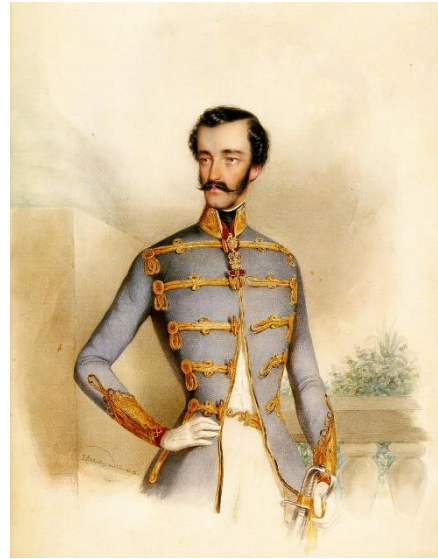
2. kép: herceg Esterházy Pál, király személye körüli miniszter portréja (Robert Theer metszete)

II.
Kedves Tisza! Önt ezennel magyar minis-
terelnökkömmé kinevezem.
Kelt Gödöllőn, 1875. évi october
hó 20-án.
FERENCZ JÓZSEF, s. k.
B. Wenckheim Béla, s. k.

3. kép: A hivatalos közlönyben Tisza Kálmán miniszterelnöki kinevezéséről szóló királyi leirat. Ferenc József intézkedését az előző miniszterelnök, br. Wenckheim Béla látta el miniszteri ellenjegyzéssel.

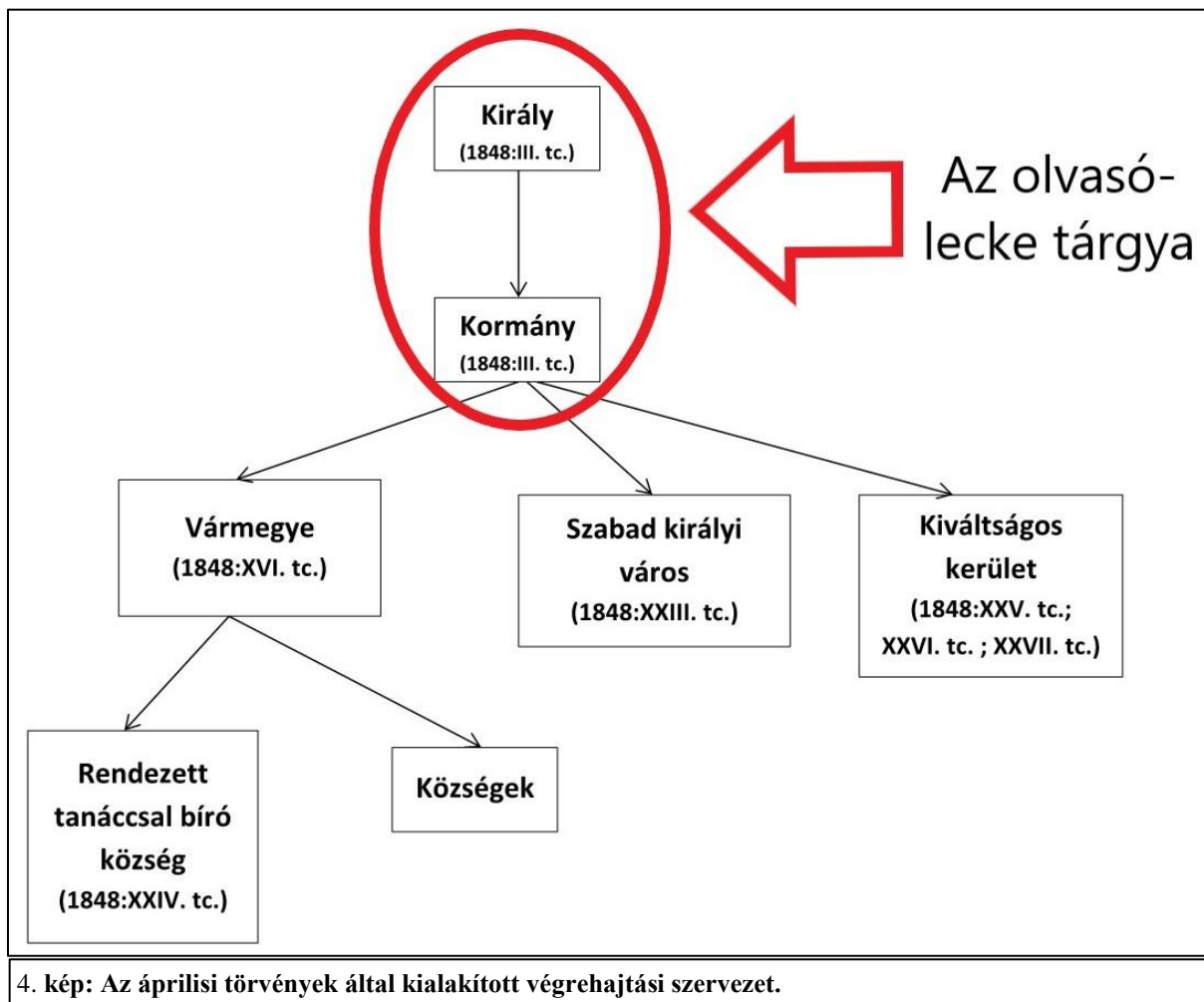
III. A király helyettesítése

A király távolléte vagy akadályoztatása esetén a nádor járhatott el a helyetteseként, így a rendi kori pozícióját fenntartották ennek az országos méltóságnak. 1848-ban éppen változás állt be a nádori tisztség kapcsán. Az 1848:I. tc.-ben a reformkor egyik nagy alakjának, József nádornak állított emléket az országgyűlés, aki 1847-ben hunyt el. Az ország fejlesztése kapcsán szerzett érdemei okán „a legmagyarabb Habsburg” megtisztelő néven emlegették. Az 1848:II.tc-ben pedig helyét fia, István nádor vette át, aki így az 1848:III. tc. rendelkezéseinek értelmében elláthatta a király helyettesítésével kapcsolatos feladatokat. Mindkettőjük a Habsburg-ház magyar ágából került ki.



5. kép: István nádor portréja (Josef Bekel akvarellje).

2. § Ő Felségének az országbóli távollétében a nádor s királyi helytartó az országban s ahoz kapcsolt részekben, a korona egységének, s a birodalom kapcsolatának épségben tartása mellett a végrehajtó hatalmat a törvény s alkotmány ösvényén teljes hatalommal gyakorolja, s ez esetben a mostani nádor cs. kir. főherczeg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen.- 1848. évi III. törvénycikk - független magyar felelős ministerium alakításáról



ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Melyik áprilisi törvény rendelkezett a központi kormányzat felépítéséről? Milyen címen került be a Corpus Iuris Hungaricibe?
2. Hogyan határozta meg a törvény a király jogállását a magyar államszervezetben?
3. Mik azok a fenntartott királyi felségjogok? Mik tartoztak ide?
4. Hogyan gyakorolta a király az átruházott királyi felségjogokat?
5. Mi a miniszteri ellenjegyzés? Mi a funkciója?
6. Ki volt a király helyettese az 1848. évi törvények értelmében?



FELHASZNÁLT IRODALOM



Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet. Budapest, Osiris, 2003. 358-362. pp.
<https://www.szaktars.hu/osiris/view/mezey-barna-szerk-magyar-alkotmanytorntenet-osiris-tankonyvek-2003/>

Pétervári Máté: A király szerepe a végrehajtó hatalom gyakorlásában az 1848:III. tc. alapján. In: A közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet változásai a polgári kortól napjainkig (online oktatási csomag), 2020.

<https://eta.bibl.u-szeged.hu/4255/>

AJÁNLOTT IRODALOM



SZENTE Zoltán: Kormányzás a dualizmus korában. Budapest, Atlantisz, 2011. 209-309. pp.

RUSZOLY József: „Egy új alkotmány Magyarországnak” (Az 1848:III. tc. létrejötte). In: Ruszoly József: Alkotmány és hagyomány. Újabb jog- és alkotmánytörténeti tanulmányok. Szeged, Jatepress, 1997. 25-43. pp.